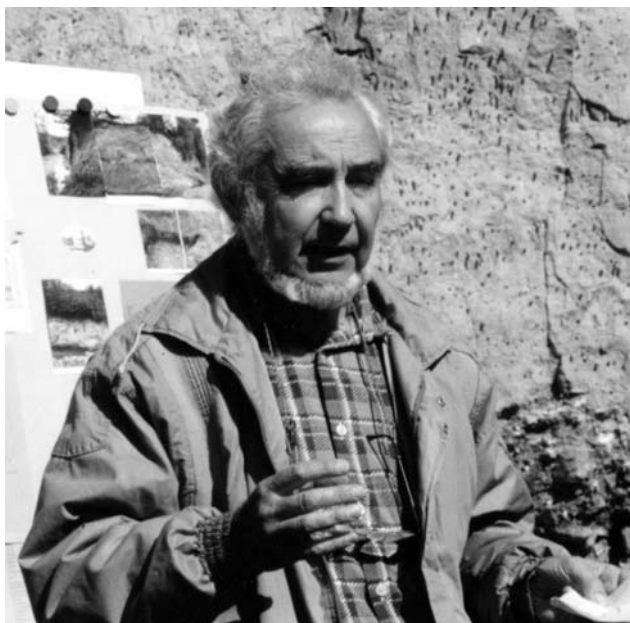

Jubileusz 75-lecia Profesora Stefana Witolda Alexandrowicza

Spotkanie jubileuszowe z okazji 75-lecia urodzin Profesora Stefana Witolda Alexandrowicza odbyło się w dniu 15.04.2004 r. w gmachu Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie podczas sesji Komisji Paleogeografii Czwartorzędu PAU na temat *Polskie inicjatywy w aktywności Międzynarodowej Asocjacji Badań Czwartorzędu INQUA*. W spotkaniu uczestniczyli członkowie komisji oraz przedstawiciele: PAU, Komitetu Badań Czwartorzędu PAN, wyższych uczelni i instytucji resortowych. Były przemówienia i gratulacje, kwiaty i drobne upominki. W ciepłych słowach do Jubilata zwracali się między innymi sekretarz generalny PAU prof. J. Wyrozumski, przewodniczący KBCz PAN prof. L. Marks i członek prezydium Oddziału Krakowskiego PAN prof. L. Starkel.

Ryc. 1. Spotkanie prof. Stefana W. Alexandrowicza (z prawej) z prof. Martinem Schwarzbachem w Kolonii w 1986 r.

Ryc. 2. Prof. S.W. Alexandrowicz na seminarium terenowym Komitetu Badań Czwartorzędu PAN w 1990 r. Odslonięcie w Krzaczkowej koło Przemyśla. Fot. A. Bogucki

Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w V Państwowym Liceum i Gimnazjum w Krakowie, w roku 1949 Stefan Witold Alexandrowicz rozpoczął studia geologiczne na Wydziale Geologiczno-Mierniczym Akademii Górniczo-Hutniczej. Po ukończeniu pierwszych dwóch semestrów kontynuował naukę na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego, tam też otrzymał w 1953 r. dyplom magistra geologii. Pracę doktorską pt. *Stratygrafia i tektonika miocenu w Zagłębiu Górnosląskim*, wykonaną w Instytucie Geologicznym w Warszawie pod kierunkiem prof. S. Doktorowicza-Hrebnińskiego, obronił w roku 1961, uzyskując stopień naukowy doktora. W roku 1967 habilitował się na podstawie rozprawy *Stratygrafia środkowej i górnej kredy w polskiej części pienińskiego pasa skałkowego*. W roku 1975 otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w roku 1983 — tytuł naukowy profesora zwyczajnego.

Pracę zawodową Jubilat rozpoczął już w czasie studiów, pełniąc w latach 1951–1954 obowiązki młodszego asystenta i asystenta w kierowanym przez prof. M. Książkiewicza Zakładzie Geologii UJ, wchodzącym w tym czasie w skład Katedry Geologii AGH. Następnie, w latach 1954–1961 pracował jako starszy asystent, a od roku 1958 jako adiunkt w Instytucie Geologicznym, początkowo w Stacji Górnośląskiej, a następnie w Stacji Karpackiej. Jednak przez większą część swojej pracy zawodowej związany był z Akademią Górniczo-Hutniczą, gdzie zajmował kolejno stanowiska starszego asystenta (1958), adiunkta (1961), docenta (1967), profesora nadzwyczajnego (1975) oraz profesora zwyczajnego (1983). W trakcie lat pracy spędzonych na uczelni Profesor S.W. Alexandrowicz sprawował funkcje kierownika Zakładu Geologii Historycznej, Zakładu Stratygrafii i Paleontologii (1968–1984), Zakładu Stratygrafii i Geologii Regionalnej (1984–1992) oraz kierownika Katedry Stratygrafii i Geologii Regionalnej (1992–2000). Ponadto w latach 1969–1974 oraz 1977–1980 był zastępcą dyrektora ds. naukowych Instytutu Geologii i Surowców Mineralnych.

Działalność naukowo-badawcza Profesora jest niezmiernie bogata i różnorodna. Zasadniczo można wyróżnić w niej dwa okresy: w pierwszym z nich, obejmującym lata 1951–1978, koncentrowała się ona na utworach starszych — podczwartorzędowych, natomiast w etapie drugim była w głównej mierze poświęcona czwartorzędowi.

Zakres zainteresowań naukowych w pierwszym etapie działalności naukowej dotyczył głównie tematyki stratygraficznej, obejmującej badania litologiczne oraz mikropaleontologiczne. Do znaczących osiągnięć na tym polu należą między innymi: opracowanie stratygrafii górnej kredy, a także miocenu okolic Krakowa, wprowadzenie i zastosowanie szczegółowego podziału stratygraficznego miocenu w Zagłębiu Górnosląskim na podstawie charakterystycznych zespołów otwornic, określenie wieku uskoków w południowej części zagłębia i rekonstrukcja etapów tektonicznego rozwoju zapadliska przedkarpackiego oraz wyróżnienie przewodnich zespołów otwornic i scharakteryzowanie facjalnego zróżnicowania osadów kredy w jednostkach pienińskiego pasa skałkowego. Efektem prowadzonych wówczas prac badawczych był również opis litostratygra-

ficzny utworów retu i wapienia muszlowego wschodniej części Zagłębia Górnośląskiego, opracowanie schematu stratygraficznego wapienia cechsztyńskiego w zachodniej i północnej Polsce oraz wyróżnienie i zdefiniowanie pozycji stratygraficznej osadów paleogenu Wyżyny Krakowskiej.

Obiektem dociekań naukowych Profesora było także zastosowanie podstawowych metod statystycznych i taksonomii numerycznej w badaniach litostratygraficznych, w typologii zespołów otwornic oraz w klasyfikacji wód mineralnych. Wśród innych tematów badawczych, realizowanych w pierwszym etapie działalności Jubilata, można wymienić również: wykonanie mapy geologicznej Ojcowskiego Parku Narodowego, opisanie otwornic kambryjskich z okolic Klimontowa, określenie litostratygrafii osadów górnej kredy niecki opolskiej oraz stratygrafii mikropaleontologicznej osadów cenomanu niecki północnosudeckiej, współdziałanie w opracowaniu mikrofauny górnego eocenu Tatr, badania wapieni węglowych Grzbietu Dębnickiego oraz charakterystykę geiz i piaskowców litotamniowych w Karpatach.

W drugim okresie praca Profesora skupiona była wokół zagadnień związanych z malakofauną czwartorzędu. Podjęcie nowej tematyki badań wymagało przeprowadzenia szerokich studiów w tym zakresie. Wiedzę swoją Profesor poszerzał w ośrodkach zagranicznych, między innymi w Czechach, Niemczech, Anglii, Austrii i na Węgrzech. Od chwili rozpoczęcia badań nad malakofauną czwartorzędu S.W. Alexandrowicz starał się rozpropagować te mało dotychczas zaawansowane w Polsce badania. Z Jego inicjatywy powołano w 1985 roku, działającą pod Jego kierownictwem, Komisję Malakologiczną w Komitecie Badań Czwartorzędu PAN. Jej utworzenie dało możliwość zorganizowania i uaktywnienia współpracy pomiędzy malakologami zajmującymi się fauną mięczaków współczesnych i mięczaków subfosylnych. W tym samym roku podjął się On organizacji pierwszego zjazdu naukowego malakologów polskich, który odbył się jako czterodniowe Krajowe Seminarium Malakologiczne w Krościenku n. Dunajcem. Zjazd ten wywołał spontaniczny oddźwięk środowiska i zainicjował tradycję utrzymywaną do chwili obecnej. Przez 7 kolejnych lat Profesor sam organizował kolejne seminaria malakologiczne w Krościenku, po czym od roku 1992 trud ten podjęły inne ośrodki naukowe. Skutkiem realizacji tych działań było powołanie w roku 1995 Stowarzyszenia Malakologów Polskich, którego członkiem założycielem, a następnie członkiem honorowym został Prof. S.W. Alexandrowicz.

Utworzenie Komisji Malakologicznej, organizacja ogólnopolskich seminariów i powołanie specjalistycznego towarzystwa naukowego zaowocowały integracją i aktywizacją środowiska, a także potrzebą utworzenia specjalnego wydawnictwa. Powstało ono z inicjatywy i pod redakcją Profesora w roku 1987, jako dział Zeszytów Naukowych AGH, pod nazwą *Folia Malacologica*. Do roku 1993 ukazało się 5 zeszytów, w których publikowane były wyłącznie teksty obcojęzyczne. Po zamknięciu przez AGH tej serii wydawniczej, została ona podjęta przez Stowarzyszenie Malakologów Polskich, we współdziałaniu z Uniwersytetem im. A. Mickiewicza w Poznaniu i jest kontynuowana jako kwartalnik anglojęzyczny.

Wynikiem zainteresowań badawczych Profesora w dziedzinie malakologii było między innymi opracowanie mala-

kofauny górnoczwartorzędowych kred jeziornych północnej Polski, wyróżnienie zespołów mięczaków martwic holocenijskich oraz osadów fluwialnych i utworów stokowych okolic Krakowa, a także wskazanie możliwości zastosowania tych zespołów jako wskaźnika stratygraficznego i paleośrodowiskowego, stworzenie schematu malakostratygraficznego dla wybranych profili lessów i utworów lessopodobnych południowej Polski, opis malakofauny oraz stratygrafii i przebiegu zmian środowiska na wybranych stanowiskach Polski, a także Bułgarii, Czech, Turcji, Egiptu i Algierii. Profesor był również pomysłodawcą i wykonawcą prac w zakresie datowania osuwisk karpaccich oraz badań dotyczących określania związków pomiędzy aktywizacją procesów osuwiskowych a zmianami klimatu w holocenie. Dla rozwoju badań nad malakofauną czwartorzędu w Polsce szczególne znaczenie miało opublikowanie obszernej monografii metodycznej. Jako osiągnięcia szczególne należy także wymienić zdefiniowanie podstawowych metod analizy i interpretacji tanatocenozy muszlowych, powstających współcześnie w środowisku fluwialnym i litoralnym, jak również badania nad migracją i inwazjami gatunków mięczaków w związku z antropogenicznym przekształcaniem środowiska naturalnego oraz zastosowanie analizy malakologicznej do oceny stanu środowiska naturalnego.

W ciągu ostatnich pięciu lat przedmiotem szczególnego zainteresowania Profesora były dzieje wykopalisk paleontologicznych w Staruni i związana z nimi historia badań czwartorzędu w Polsce. Wyniki przeprowadzonych studiów przedstawił On w obszernej monografii, która zainicjowała ponowne zainteresowanie tym unikalnym stanowiskiem i zorganizowanie dwóch ekspedycji rekonesansowych z udziałem badaczy polskich i ukraińskich. Tłumaczenie książki wydanej przez Polską Akademię Umiejętności ma ukazać się na Ukrainie, a wynikiem tej inicjatywy jest wznowienie badań w Staruni z perspektywą wznowienia prac wykopaliskowych.

Podsumowując całość dorobku naukowego Jubilata za najważniejsze należy uznać:

- wyznaczenie schematu stratygraficznego osadów badanu południowej Polski wraz ze zdefiniowaniem zespołów otwornic jako wskaźników regionalnej korelacji warstw;

- opracowanie stratygrafii kredy pienińskiego pasa skałkowego na podstawie analizy mikropaleontologicznej;

- wprowadzenie analizy malakologicznej jako procedury standardowej dla badań nad czwartorzędem i monograficzny opis metod badań nad mięczakami czwartorzędowymi;

- stworzenie schematu stratygrafii lessów vistulskich na podstawie malakofauny;

- zainicjowanie badań aktualistycznych nad tanatocenozą i monograficzny opis metod badań i interpretacji współcześnie powstających odsypów muszlowych;

- podjęcie studiów historycznych w zakresie wykopalisk w Staruni, roli polskich badaczy w powołaniu Międzynarodowej Asocjacji INQUA i etapów rozwoju badań czwartorzędu.

Wieloletnią, nieprzerwaną aktywność naukową Jubilata dokumentuje niezwykle bogaty dorobek piśmienniczy, obejmujący ponad 490 publikacji, wydanych w Polsce oraz w 15 innych krajach. Ponad 30% tych publikacji ukazało

się w językach kongresowych. Ponadto w dorobku Profesora znajduje się także kilkadziesiąt opracowań niepublikowanych.

Szeroki i różnorodny zakres działalności badawczej Profesora odzwierciedlił się również we współpracy z wieloma instytucjami oraz towarzystwami naukowymi. Zalicza się do nich Polska Akademia Nauk, w której S.W. Alexandrowicz był członkiem Komitetu Nauk Geologicznych (1972–1977 i 1981–1989) oraz Komitetu Inżynierii Środowiska (1994–1996), a od roku 1981 jest członkiem Komitetu Badań Czwartorzędu. W komitecie tym pełnił w latach 1991–1994 funkcję wiceprzewodniczącego, a w latach 1994–2003 — funkcję przewodniczącego.

Od roku 1967 Profesor jest członkiem Komisji Nauk Geologicznych przy Oddziale Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. W 1981 r. objął obowiązki przewodniczącego Komisji Paleogeografii Czwartorzędu PAN w Krakowie i sprawował je nieprzerwanie przez 14 lat, a następnie podjął z powodzeniem inicjatywę przeniesienia tej komisji do Polskiej Akademii Umiejętności, gdzie nadal jest jej przewodniczącym. Godność członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności uzyskał w roku 1992, a status członka czynnego PAU — w roku 1996. Zakres działalności Profesora, związanej z tą instytucją, obejmuje także obowiązki wicedyrektora Wydziału Przyrodniczego PAU (1997–1999) oraz dyrektora Wydziału Przyrodniczego PAU (od 1999).

Równie bogata jest przynależność Jubilata do licznych towarzystw naukowych, do których zaliczają się: Polskie Towarzystwo Geologiczne (Profesor jest członkiem towarzystwa od roku 1953; w latach 1961–1963 pełnił funkcję sekretarza Zarządu Głównego PTG, a w latach 1981–1984 był członkiem Zarządu Głównego PTG), Polskie Towarzystwo Mineralogiczne (członkostwo w latach 1978–1981), Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika (członkostwo od roku 1962), *Deutsche Malakozoologische Gesellschaft* (członkostwo od roku 1984), *Société Française de Malacologie* (członkostwo od roku 1989) oraz Stowarzyszenie Malakologów Polskich (inicjator utworzenia i członek honorowy).

Warte podkreślenia są osiągnięcia Profesora w działalności wydawniczej. W latach 1964–1969 pełnił funkcję sekretarza redakcji Działu Geologia Zeszytów Naukowych AGH. Z Jego inicjatywy obok tych seryjnie wydawanych zeszytów utworzone zostało wydawnictwo periodyczne — *Kwartalnik AGH — Geologia*, którego redaktorem był w latach 1969–2002. W okresie 1987–1993 sprawował również funkcję redaktora czasopisma *Folia Malacologica*. Przez kolejnych sześć lat (1994–2000) był współredaktorem *Quaternary Studies in Poland*. Ponadto Profesor S.W. Alexandrowicz jest członkiem komitetów redakcyjnych tytułów wydawniczych: *Folia Quaternaria*, *Studia Quaternaria* oraz *Wszechświat*.

Aby w pełni scharakteryzować sylwetkę naukową Profesora, konieczne jest również wspomnienie Jego działalności edukacyjnej. Profesor Alexandrowicz jest wspaniałym i niezmiernie cenionym przez studentów dydaktykiem. Spośród znacznej liczby wykładanych przez Niego przedmiotów wymienić należy: geologię ogólną, geologię histo-

ryczną, paleontologię, geologię regionalną Polski, geologię środowiska, ekologię oraz prowadzone przez Niego zajęcia fakultatywne, takie jak: ochrona przyrody, Bałtyk — geologia i środowisko, klimat i zjawiska ekstremalne oraz Wyżyna Śląsko-Krakowska. Profesor był także wykładowcą na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz gościnnie na uniwersytetach niemieckich: w Hanowerze, Kolonii i Münster. Był również nauczycielem akademickim na studiach doktoranckich w Polsce i za granicą. Do Jego działalności szkoleniowej zaliczyć też należy funkcję kierownika sekcji stratygraficznej Koła Naukowego Geologów przy Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym AGH. Profesor wypromował 18 doktorów (w tym trzech poza macierzystą uczelnią), opracował ponad 80 recenzji w przewodach doktorskich, habilitacyjnych oraz w postępowaniach o nadanie tytułu naukowego.

W ciągu kolejnych lat pracy dużo uwagi poświęcił Jubilat ochronie przyrody. Tematy wskazujące na potrzebę ustanowienia ochrony wybranych obiektów przyrody nieożywionej oraz stanowisk występowania fauny mięczaków można odnaleźć w wielu publikacjach Jego autorstwa lub współautorstwa. Z inicjatywy i przy współudziale Profesora powstały również projekty utworzenia oraz opracowania dokumentacji kilkunastu obiektów chronionych (pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe). Jest On też autorem geologicznych i geomorfologicznych rozdziałów w planach ochrony kilku rezerwatów przyrody oraz Babiogórskiego Parku Narodowego. Należy również dodać, że od roku 1996 Profesor pełni obowiązki wiceprzewodniczącego Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody Województwa Małopolskiego.

S.W. Alexandrowicz jest zagorzałym popularyzatorem piękna i różnorodności przyrody regionu krakowskiego. Ukazaniu walorów przyrodniczo-krajobrazowych Wyżyny Krakowskiej oraz Pogórza Karpat posłużyło ponad 30 nakręconych przez Niego filmów popularnonaukowych o tematyce geologicznej, geomorfologicznej oraz archeologicznej. Wchodziły one w skład serii programowej, zatytułowanej *Podpowiedzi w plenerze*, realizowanej przez Program Trzeci Telewizji Polskiej (Telewizja Kraków). Tym samym celom służy także trwająca od roku współpraca Profesora z rozgłośnią radiową w Krakowie (Radio Kraków), która emituje specjalnie przygotowane nagrania, popularyzujące wybrane zagadnienia geologiczne oraz promujące wycieczki turystyczne, wzbogacone o treści z zakresu nauk o Ziemi. Od 1999 roku współdziałał On także w akcji *Geoturystyka dla każdego*, prowadzonej przez Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH, przy współpracy z Dziennikiem Polskim i rozgłośnią Radio Kraków. W ramach tego przedsięwzięcia Profesor prowadził pięć wycieczek geoturystycznych w okolicach Krakowa, a spotkania te cieszyły się wielkim zainteresowaniem. Wykładem z zakresu tematyki geologicznej otworzył On także cykl spotkań mających na celu popularyzację nauki, zainicjowanych przez Polską Akademię Umiejętności w cyklu *Kawiarnia Naukowa PAU*.

Marek Krapiec